

Péče o zvony

Zvony jsou spjaty s životem Božího lidu, svolávají k bohoslužbách a vyzývají k modlitbě, ohlašují radostné i bolestné události. Patří k duchovnímu i kulturnímu dědictví národa a církve.

V péči o zvony se mají farníci (vždy s vědomím duchovního správce) zaměřit na tyto zásadní úkony:

- provedení úklidu ve zvonici;
- umístění vhodné sítě do oken věží proti ptákům;
- odstranění nečistoty ze zvonu;
- kontrola dotaženosti zvonu v závěsu;
- kontrola uvolněných šroubů závěsu;
- zpevnění uvolněné páky;
- kontrola stavu ložisek v závěsu a jejich přiměřené namazání;
- odstranění rozkyvu zvonové stolice;
- kontrola, zda se srdce pohybuje v přímce nebo v elipse;
- kontrola stavu a pevnosti závěsného oka pro srdce.

Podrobnější pokyny k jednotlivým bodům:

- Úklid ve zvonici - je třeba upozornit na fyzickou náročnost této práce, nutnost opatrnosti tam, kde lze předpokládat zchátralost schodiště a podlah. Též je nutné hygienické zabezpečení celé akce (brigádníci přijdou do styku s exkrementy a rozkládajícími se mrtvolami ptáků).
- Pletivo je nutné umístit i do oken věží a přes žaluzie zevnitř. Je třeba dbát na důsledné uzavření okenice po zvonění i poklopu ve střeše z půdy.
- Zvony čistíme raději "na mokro", mírně vlažnou vodou, rýžovými kartáči (nikdy ocelovými!). Suché čištění je namáhavější a méně účinné. Při použití saponátu je nutno zvon nakonec celý opláchnout a osušit.
- Kontrolu dotažení závěsu a dotažení šroubů stahujících korunu zvonu provádíme tak, že zvon pevně uchopíme a zkusíme s ním otáčet. Cítíme-li vůli v pohybu, byť jen o několik milimetrů, je to varování. Šrouby stahující pásy koruny je třeba odrezit (petrolejem, brzdovou kapalinou nebo prostředkem Konkor) a poté matice klíčem dotáhnout. Bez tohoto opatření se bude vůle stále zvětšovat.

- Zpevnění uvolněné páky: pokud je páka původní (dřevěná), dotáhneme šroubky třmenu, v němž je páka uchycena. Pokud toto nepomůže, je možno dočasně páku zpevnit klínky z tvrdého dřeva. Zde jde pouze o provizorní opatření. Lépe je páku vyměnit, optimální je zhotovit kopii z odpovídajícího dřeva. U ocelových pák dotáhnout šrouby a občas je zkontrolovat.
- Kontrola ložisek závěsu: zvon uchopíme a snažíme se jím "lomcovat" ze strany na stranu a sledujeme, zda osa závěsu popojíždí či nikoliv. Pokud ano, je nutná výměna ložisek, nebo (v případě kluzných ložisek) je třeba upravit vůli nastrčením podložek na čepy zvonové hlavy. Tento úkol je nutno svěřit zvonáři nebo zkušené firmě.
- Zvonová stolice nemá mít přímý styk se zdivem, aby se otřesy nepřenašely do zdiva. Pouhé zpevnění rozviklané zvonové stolice zvládne i dobrý řemeslník. Tam, kde jde o výměnu trámů, je třeba svěřit práci odborníkům.
- Kontrola závěsu (šarnýru) srdce. Srdce má opisovat přímou dráhu, nikoli eliptickou. Má tlouci do nejsilnější části věnce. Pokud tomu tak není, je třeba věc napravit. Šarnýr i závěs lze prodloužit nebo zkrátit (v řemenu bývají patřičné otvory). Je též třeba zkontrolovat, zda řemen není příliš zeslaben (prodřen). Řemeny bývají zajištěny ocelovým plechem, který v případě prasknutí řemenu zabrání vypadnutí srdce, pokud není plech prorezavělý. I zde je v případě pochybností lépe svěřit práci odborníkovi. U nových srdcí zavěšených na pevné nízké ose s protizávažím tato starost odpadá. Je však třeba důrazně varovat před instalací těchto nových konstrukcí do starých zvonů.

Základní normy pro restaurátorské zásahy v péči o zvony:

1. Při potřebném restaurování zvonu je třeba spolupracovat s diecézním kampanologem, v případě památkově chráněných zvonů též se znalci státní památkové péče (podle zákona č. 20/1987 Sb.). Závazné stanovisko vydává okresní úřad na základě odborného vyjádření památkového ústavu nebo znalce.
2. Vytlučení úderového kruhu (věnce) v místě úderu srdce nemá přesáhnout 10% (v případě ručního zvonění 12 až 15%). Nad tuto normu je již třeba vyvaření vytlučených míst.
3. Při zjištění patrné trhliny a výrazné změny zvuku zvonu je třeba ihned přestat se zvoněním.
4. Provedený svar musí být kvalitní, bez pórů, homogenně spojen s tělesem zvonu. Povrch svaru kolem trhliny ať je omezen na

minimum. Původní základní charakter zvuku a tón nesmí být změněn. Je třeba počítat s nevyhnutelnou změnou zabarvení v důsledku svaru. Při svařování zvonu jde o vysoce náročnou práci, kterou lze svěřit pouze zkušenému zvonaři. Jakékoli amatérské svařování autogenem či jinými prostředky je nepřijatelné.

5. Reliéfy, ozdoby a nápisy at' jsou předem sejmuty do forem odbornou metodou s ohledem na význam kulturní památky. Před opravou je třeba zvon dokumentovat, zejména fotograficky, a to včetně příslušenství.
6. Chybějící díly koruny se mají dodatečně vytvarovat a navařit jako jednotlivé třmeny koruny, jako díly koruny nebo celá koruna. Zásah má být omezen na nutnou míru danou technikou svařování.
7. Není přípustné provrtání hlavy (hřídle) zvonu ani "čepce" (horní části korpusu zvonu) pro narušení hmoty zvonu, zvuku a uměleckého charakteru zvonu.
8. Je třeba varovat před tzv. přelitím zvonu, které ruší historickou i kulturní identitu původního zvonu. V dnešní době, kdy je známa technika svařování, je tato praxe všeobecně odmítána. U historických zvonů je přelití, třeba i puklého zvonu, nutno rozhodně odmítnout.
9. Každý záměr elektrifikace zvonu zásadně konzultovat s diecézním kampanologem. Trvat na smluvním zajištění servisní péče o vyzváněč. Při elektrifikaci památkově chráněných zvonů je nutno vyžádat stanovisko památkové péče. Převzetí práce zajistit takovým způsobem, aby zjevné zásady byly zjištěny před zaplacením faktury, a požadovat jejich odstranění.
10. Původní dřevěné závěsy zvonu nenahrazovat ocelovými nosníky (traverzami). Nezavěšovat památné zvony na zalomené osy a neinstalovat do nich tzv. padající srdce nebo srdce s protizávažím. Srdce pro historické zvony, stejně tak jako i pro nové zvony, musí mít odpovídající tvar a velikost.

(Zpracoval Petr Vácha. Publikováno jako součást svazku Interní normy č. 10/1998. Péče o zvony, varhany, movité památky, archiválie a farní kroniky. Vydal sekretariát České biskupské konference, Praha 1999, s. 4-8. Normy byly zpracovány z podnětu komise pro kulturu při České biskupské konferenci a schváleny na plenárním zasedání ČBK 4. července 1998 na Velehradě.)